

Orta Çağ'da Paralı Askerliğe Geçiş Denemeleri: İngiltere Örneği

Şükran Yaşar¹

Atıf/©: Yaşar, Şükran, Orta Çağ'da Paralı Askerliğe Geçiş Denemeleri: İngiltere Örneği, Artukl İnsan ve Toplum Bilim Dergisi, 2022/7(2), 87-98.

Öz

Bu araştırma, Orta Çağ'da paralı askerliğe geçiş denemelerini İngiltere özelinde incelemektedir. Orta Çağ Batı Avrupa'sında feodalitenin siyasi, askeri ve ekonomik bir rejim olarak hem toplumlar hem de monarşiler üzerindeki etkisi düşünüldüğünde paralı askerlik henüz uygulama safhasında gözükmemektedir. Ancak biz bu çalışmamızda erken diyebileceğimiz tarihlerde Orta Çağ İngiltere'sinde paralı askerliğe ait uygulamaların varlığını tespit ettik. Ayrıca makalemizde ücretli ve paralı askerlik arasında farklar olduğunu tespit edip bu farkların neler olduğunu tahlil etmeye çalıştık. Bu noktada ücretli askerlik kavramının daha çok feodal unsurlarla birlikte var olduğunu paralı askerlik kavramının ise daha profesyonel askerler için kullanıldığını söyleyebiliriz. Başka bir ifadeyle ücretli askerlik tabiri daha çok teşvik yoluyla ve iç hizmette bulunanlar için kullanılırken, paralı asker tabiri deniz aşırı ülkelerden temin edilen profesyonel savaşçılar için kullanılmıştır. Orta Çağ İngiltere'sinde kullanılan süvari toplama yöntemleri kesinlikle statik değildi ve basit bir gelişme modeline de uymuyordu. Feodal sistemden ücretli ve paralı sisteme doğru istikrarlı bir doğrusal ilerleme de söz konusu değildir. Söz konusu süreçte eşgüdümsel olarak farklı metotlar uygulandığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu bağlamda konuyu aydınlatılmak adına çalışmamızda döneme ait ana kaynaklardan ve telif eserlerden yararlandık.

Anahtar Kelimeler: Paralı Askerlik, Şövalye, Feodalite, Orta Çağ İngiltere

¹Dr. Öğr. Üyesi Şükran YAŞAR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, sukran.yasar@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8943-4160

Geliş/Received: 12 Aralık 2022, Kabul/Accepted: 29 Aralık 2022 / DOI: 10.46628/itbhssj.1218212

Attempts to Enter Mercenary in the Middle Ages: The Case of England

Citation/©: Yaşar, Şükran, Attempts to Enter Mercenary in the Middle Ages: The Case of England, *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 2022/7(2), 87-98.

Abstract

This study deals with the England's attempts of transition to mercenary in the Middle Ages. When it is considered the effect of feudalism as a political, military and economic regime on both societies and monarchies in Medieval Western Europe, mercenary did not seem to be in the implementation phase yet. However, in our study, we have determined the existence of mercenary practices in medieval England since early dates. In addition, in our study, we saw that there were differences between paid and mercenary military service and tried to analyze what those differences were. At this point, we can say that the concept of paid soldiers mostly exists with feudal elements, while the concept of mercenary service was used for more professional soldiers. In other words, while the term paid soldiers was mostly used for those who made inner service through incentives, the term of mercenary was used for professional warriors recruited from overseas. The methods of cavalry recruitment used in medieval England were by no means static and did not fit a simple pattern of development and there was steady linear progression from the feudal system to the paid soldiers and mercenary system. We can easily say that different methods were applied in coordination in this process. This study has been dealt with in the light of primary sources and contemporary books on the subject.

Key Words: Mercenary, Knight, Feudalism, Medieval England

Giriş

Hem İngiliz hem de dünya tarihçileri emek ekonomisinden -ki kastedilen kapalı tarım ekonomisi ve feodalite- istikrarlı bir şekilde para ekonomisine geçişi kabul etmezler. Ancak ordu toplanması konusunda parayla askerliğe alınma gerekliliği noktasında hemfikirdirler. Burada bir tezat varmış gibi görünse de asıl problem değişimin gerçekleştiği kronoloji üzerinedir. H. J. Hewit Yüzyıl Savaşları'nı referans alarak orduların bir sözleşme sistemiyle toplandığını ve zamanla zorunlu askerliğin yerini gönüllü askerliğe bıraktığını söyler. (Hewit, 1971: 78) J. E. Morris ise İngiliz ordusunun doğasının daha önce değişmeye başladığını ifade eder ve I. Edward (1272-1302) döneminde ücret kullanımının ordu toplamada ön plana çıktığını söyler. XIII. yüzyılın sonlarına doğru feodal sistemin ücret kullanımıyla desteklendiğini savunur. (Morris, 1901: 68) J. C. Holt ise değişikliğin çok daha önce Kral John (1199-1216) döneminde gerçekleşmeye başladığını savunur. Zira John'un derebeylerinin ödeneklerini ödemekte zorlanmasından dolayı ordu toplamada yaşadığı zorluğu referans olarak verir. (Brown, 1961: 79)

J. Boussard, II. Henry (1151- 1189) döneminde feodal hizmetten ücretli askerliğe geçiş için kanıtlar bulunduğunu ileri sürerek II. Henry döneminde paralı askerlerin önemine işaret etmiştir. (Boussard, 1945-46: 189) Yine de J. O. Prestwich, ücretli askerlerin, XI. yüzyılın sonu ve XII. yüzyılın başlarında XIII. yüzyılda olduğu kadar önemli olduğunu savunmuştur. (Prestwich, 1955: 19) Bu bağlamda feodal hizmetten ücretli hizmete geçiş tam anlamıyla belirgin değildir. Özellikle XII. yüzyıla kadar geri gittiğimiz an işlerin çok net olmadığı karşımıza çıkar. Bu nedenle netlik kazanmak adına XIII. yüzyılı hatta XIV. yüzyılı referans almak daha doğru olacaktır. Ancak ilginç bir şekilde XI. yüzyılın sonu ile XII. yüzyılın başlarından kalma ücretli askerliğe ait atıflar feodal yükümlülüğe olan kanıtlardan çoktur. (Prestwich, 1955: 19,43).

Feodal Sistemde Askeri Hizmetin Niteliği

XI. yüzyıl ile XV. yüzyıllarda İngiliz kraliyetine feodal yükümlülüklerle bağlı kabaca 5.000 şövalyenin var olduğunu biliyoruz. (Keefe, 1983: 64) XI. yüzyılın sonundan itibaren *scutage*'a yapılan atıflar, erken bir tarihten itibaren hizmet yerine ödeme yapmanın mümkün olduğunu bize göstermektedir. *Scutage* şövalyelerin askerlik hizmetini satın almak adına krala ödedikleri vergidir. Bir başka ifadeyle şövalyenin yapmakla mükellef olduğu fiili askerlik hizmetinden bedelini ödeyerek feragatidir. Bu minvalde elimizdeki en erken kayıt 1157 yılında kral II. Henry'nin (1151-1189) hizmet yükümlülüğü yerine ödenmesi gereken verginin üçte birini talep ve kabul ettiği belgedir (*Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II, and Richard I*). Ayrıca II. Henry iki yıl sonra Toulouse seferini finanse etmek için toprağa bağlı askerlik hizmetiyle mükellef olan vassallarından yine hizmet yerine *scutage* vergisi almayı tercih etmiştir. (Howlett, 1884-89: 193) Bu, kralın feodal hizmetten vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Zira biz 1166 yılında kral II. Henry'nin feodal hizmet ile ilgili İngiltere'de o ana kadar yapılmamış olan en kapsamlı tahkikatı yaptırdığını biliyoruz. Elbette bunu mali gerekçelerle gerçekleştirmiştir ancak II. Henry'nin asıl niyetinin şövalyenin askerlik hizmeti olduğu açıktır. (Keefe, 1983: 13) Zira 1171'de İrlanda'ya, 1186'da Galloway'e yapılan seferlerde bu sefer *scutage* yerine feodal hizmet talep edilmiştir. Ayrıca son saltanat yıllarında Fransa'da bulunan tüm şövalyeler mal varlıklarına bakılmaksızın hizmete çağırılmıştır. (Keefe, 1983: 45-46) Bu durumun II. Henry'nin 1157'de uyguladığı politikayla tezat oluşturduğunu da belirtmeliyiz.

XII. yüzyılın sonları ve XIII. yüzyıl başlarında İngiltere'de parasal bir enflasyon yaşandığını biliyoruz. Bu durum doğal olarak askeri maliyetlerin keskin bir şekilde artışına ortam hazırlamıştır. Kralın feodal yükümlülüklerden doğan hakkını kullanıp ordu toplaması, sayı bakımından büyük miktarda adamın ihtiyaçlarının karşılanması noktasında zorluklar teşkil

etmiştir. Ordunun ihtiyaçlarını tedarik etmek, baronlar ya da krala hizmetle mükellef diğerleri için git gide daha zor hale gelmiştir. Kırk günlük hizmet süresi de savaş gerçekleri ile çelişmektedir.²

I. Richard (1189-1199)'ın Fransa'da savaşabilmek adına yılda 300 şövalyeye ihtiyacı vardı. (Stubbs, 1868-71: 40) Ancak bu çok da büyük bir ordu değildi. John (1199-1216)'un hükümdarlığı sırasında ise Kraliyet, vassalların (baş kiracı), geleneksel yükümlülüklerinden çok daha küçük olan bir birlik ile seferlere katılmasını kabul etmek durumunda kaldı. Örneğin, John'un 1210 yılındaki İrlanda seferi için baron Geoffrey Fitz Peter, teknik olarak borçlu olduğu 98 şövalye yerine üçte biri dahi olmayan 10 şövalye ile sefere katılım sağladı. 1214 yılındaki Poitou seferine Devon Earl'ü³ katılmakla yükümlü olduğu 89 şövalye yerine 20 şövalye ile katılmıştır. Elimizde hizmet kotalarının düşürüldüğünü gösteren bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak bilinmeyen bir tüzükte (Magna Carta'dan önce) 10 şövalye yükümlülüğünü aşan feodal mükelleflerin baron onayıyla hizmetleri belirlenmiştir. (Mitchell, 1914: 97) Uygulamada ise hizmet indirimlerinin bireysel pazarlık konusu olduğu görülmektedir. (Sanders, 1956: 56) Feodal hizmeti detaylandıran kayıtların I. Edward (1272-1307) 'ın hükümdarlığı sırasında daha iyi tutulduğunu görebiliyoruz. Örneğin 1277 yılındaki Galler seferi için feodal baş kiracılar tarafından 228 şövalye ve 294 çavuş, kırk günlük ücretsiz hizmet için kraliyet emrine sunulmuştur. İki çavuşun bir şövalyeye eş değer sayıldığı da belirtmekte fayda vardır. 1327 yılına kadar feodal yükümlülüklerin devam ettiğini ve kraliyet tarafından talep edildiğini görüyoruz. Hizmetle yükümlü olanların sayısında ise değişiklik olduğunu biliyoruz. Bir sefere hizmet yükümlülüğü ile katılanların bir diğer seferde olmaması olağandı ve bunun yerine *scutage* ödeyebiliyordu. Şövalyelerin çavuşlara oranı da hizmet veren çok az şövalye kalana kadar istikrarlı bir şekilde değişti. Önemli sayıda erkek, feodal çağrılar yoluyla askere alınmaya devam etti: 1310 yılında yaklaşık 440 süvari feodal hizmet verirken, 1322 yılında II. Edward (1307-1327)'ın saltanatında İskoçya'ya yapılan seferde yaklaşık 500 adam vardı. Elbette süvari kuvvetlerinin toplam büyüklüğünü tahmin etmek kolay değildir ancak feodal hizmette bulunanların kabaca tüm kuvvetlerin dörtte birini oluşturması orta çağ İngiltere'sinde muhtemel görünüyor. (Prestwich, 1988: 179)

Feodal yükümlülüklerin teoride ücretle ödüllendirilmediğini biliyoruz ancak Kral John (1199-1216)'un saltanatında, feodal hizmet verenlere *prest* (bir askere ödenen maaş) ve nakit avanslar verildiğini söyleyebiliriz. 1210 yılında İrlanda seferi için toplanan bir orduya John tarafından *prest* ödenmiştir. İlerleyen zamanlarda bu avansların alanlar tarafından hizmet olarak geri ödenmesi zorunluydu. Buradan hareketle kanaatimizce bu durum feodal yükümlülüklerin kabulü ve temini noktasında kiracılar verilen teşvikten ibarettir. (Brown, 1979: 77,80) Dolayısıyla bu uygulamanın feodal hizmet yerine ücretli hizmete geçişte bir aşama olduğunu söylememiz doğru olmaz. Zira geleneksel olarak feodal yükümlülüklerin kırk gün ücretsiz oluşu III. Henry (1216-1272) ve I. Edward'ın saltanatında da devam etmiştir.

Ücretli Askerliğe Duyulan İhtiyaç

Feodal yükümlülüklerden yararlanmanın hem avantajları hem de sorunları vardı. Kraliyet açısından baş kiracıların herhangi bir ret hakkı olup olmadığı veya muvafakatlerinin alınmasına gerek olup olmadığı sorulmaksızın hizmet sunmakla yükümlü oldukları bir sisteme sahip olmak ilk bakışta elverişliydi. Şahsen hizmet etmek istemeyenlerden ise ceza veya para cezalarının tahsil edilmesi, özellikle John döneminde olduğu gibi, mali açıdan kazançlı görülmektedir. Baş kiracılar da alt kiracılarından *scutage* tahsil edebildikleri için mali açıdan bu durumdan fayda sağladılar. Bu baronların zaman zaman neden I. Edward döneminde feodal çağrılarını tercih ettiklerini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Ancak kralın feodal yükümlülük talep ederken geleneksel olarak bazı

² Feodal yükümlülükler gereği bir şövalyenin deniz aşırı seferler de dâhil hizmet etmekle mükellef olduğu süre kırk günden ibarettir.

³ Detaylı bilgi için bkz: Şükran Yaşar, "İngiliz Toprak ve İdare Hukukunda Earl'ün Konumu ve Gelişimi" *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2022; 20 (Özel Sayı); s. 150-160.

Orta Çağ'da Paralı Askerliğe Geçiş Denemeleri: İngiltere Örneği

kısıtlamalara riayet etmesi beklenirdi. Denizaşırı sefere giderken adamlarını çağırma hakkı tartışmalıydı. John dönemine ait bir tüzükte İngiltere dışında hizmet yükümlülüğünün yalnızca Normandiya veya Brittany'de yapılabileceğini belirten bir madde yer almaktadır. Bu minvalde XIII. yüzyılın sonunda I. Edward'ın, Gaskonya'ya feodal birlikler göndermesi mümkün olmamıştır. Feodal bir toplanma gerçekleştiğinde, hizmetin yalnızca kırk günlük bir süre için olması pekâla denizaşırı bir sefer için yetersiz ve sorunlu olabilirdi. Ayrıca -toprağı doğrudan kraldan alan baş kiracılar tarafından sağlanan- toprağa bağlı birliklerin kalitesi denizaşırı seferler için düşük olabilirdi. Zira bu adamların seferlere sadece bir ok ve yay ile katılabilmesi durumu söz konusuydu ve kraliyetin, feodal yükümlülükleri yerine getiren bu adamlar üzerinde tam bir kontrolü yoktu. (Prestwich, 1972: 82) Dahası, feodal bir çağrıyla toplanan bir orduda bulunan feodal beyler hem komuta etmek hem de savaşın çıkarlarından yararlanmak için çeşitli haklar talep edebilirlerdi. Bu haklar savaş konseyine katılmaktan, ikramiye ve çeşitli kârlar almaya, orduda düzeni sağlamaktan, konaklama ve nöbet düzenine kadar sıralanabilirdi. (Prestwich, 1972: 83) Feodal çağrılarının kullanılması lehinde veya aleyhinde durum her zaman aynı değildir. Koşulların farklı dönemlerde değiştiğini söyleyebiliriz. III. Edward (1327-1377)'ın saltanatına kadar olan dönemde bu sistemin terk edildiğini ve ordulara tüm ödemelerin kraliyet tarafından yapıldığını belirtebiliriz.

Biz burada, gerçekleştirilen ücret ödemelerinin gerçek manada paralı askerliğe geçiş olmadığını, feodal yükümlülükler ile iç içe geçmiş ücretli askerlik uygulamaları olduğunu görmekteyiz. Zira kraliyet, yukarıda da belirttiğimiz üzere bazı zamanlarda feodal hizmet talep etmenin yanı sıra çeşitli ödemeler yoluyla hizmet alımını da hem teşvik hem de kabul etmiştir. Ücretli askerlik ile paralı askerlik kavramını da bu minvalde ayırmamız doğru olacaktır. Ücretli askerlik daha çok teşvik yoluyla ve iç hizmette bulunanlar arasında gerçekleşmişken, paralı askerlikte daha çok profesyonel savaşçılar tercih edilecek ve bu savaşçılar deniz aşırı ülkelerden temin edilmiş olacaklardır.

Feodal hizmetin askerî açıdan yarattığı zorlukları aşmanın yolu bazı alternatif yükümlülükler içeren bir sistem getirmektir. İngiliz krallar bu alternatif yükümlülükleri belirlemek için komşularında mevcut bazı uygulamaları referans aldılar. Bu minvalde Fransızların uyguladığı zorunluluk (arriere: derebeyinden alınan vergi) gibi İngiltere'deki tüm özgür insanların ülkelerini savunmak için silah taşımaya mecbur olmalarını şart koşular. Böylece Fransızların derebeylerinden aldığı zorunlu vergi, İngiltere'de askerliğin vatan hizmeti şekline bürünmesine katkı sağladı denilebilir. II. Henry döneminde yayınlanan bir belge farklı rütbelere sahip insanların sahip olması beklenen askeri teçhizatı belirledi. Yine bu belgeye göre tüm özgür insanların kralın emrinde onun hizmetinde silahlarını taşımaya yemin etmesi gerekliliği ortaya çıktı. John 1205 ve 1213 yılında, Fransız tehdidi altındayken savaşma konusundaki bu genel yükümlülük ilkesine başvurdu. Feodal hükümlülükleri ve sorumlulukları arka plana atarak tüm özgür adamların doğrudan emrine girmesi için çağrıda bulundu. (Powicke, 1962: 58) Bununla birlikte, bu durum, yani tüm ulusun kralın ordusu haline gelebilmesi, başka bir deyişle askerliği vatan hizmeti haline getirme durumu feodal yükümlülüğün yerini alamadı. (Prestwich, 1972: 84,86).

Ücretli Askerlik ve Ücret Meselesi

Ücretsiz feodal hizmet kullanımına bariz alternatif, askerlere ödeme yapmaktır. Bunu yapmak maliyetli olabilir ancak birçok sorundan kaçınmak için Orta Çağ İngiltere'sinde en etkili yöntemdir. Bir türü diğerinden ayıran hatlar genellikle karışık ya da anlaşılmasız olsa da ücretli hizmet türleri arasında ayırım yapmak önemlidir. (Chibnall, 1997: 15,23) Kralın kendi tebaasına ya da hanesindeki şövalyelerine ödeme yapması ile denizaşırı ülkelerden resmi anlaşmalar yoluyla müttefikler edinmesi arasında bir fark vardı. Feodal hizmetlerin içerisinde yer almayan, mecburi

ya da ücretli askerlik hizmeti dışında yer alan ayrıca gerçek paralı askerler de vardı ve bu adamlar kendilerine hak ettikleri para verildiği zaman her efendiye hizmet edecek türdendi.

Gerek feodal yapılanmanın içinde yer alan gerekse tam anlamıyla paralı diyebileceğimiz askerlik sisteminde ücretler günlük ya da hizmet bedeli karşılığı hesaplanabiliyordu. Şövalyeler sistemin kalbinde yer alıyordu ve feodal yükümlülüklerle krala hizmet ediyordu. Norman İstilas ve sonrasında şövalyeler yıllık ücretleri ödenerek hizmet ettiler ve kralın hizmetinde oldukları sürece maaşları ödedi. Ancak biz Norman döneminde bu askeri hizmetin kraliyete maliyetinin ne olduğunu net bir şekilde hesaplayamıyoruz. 1119 yılında Bremule Savaşı'nda ordunun üç tümeninden birini bu hizmetli şövalyeler sağlıyordu ve hane halkından yalnızca bir müfrezinin 200 şövalyeye sahip olduğu söyleniyordu. I. Henry'nin saltanatın 1 şilin olarak ödenen ücretler yıllık 5 sterlin ödeniyordu. (Prestwich, 1981: 8, 12) Bu sistemi, daha sonraki Orta Çağ İngiltere'sinin bastard feodalizminden⁴ ayıran çok az şey vardır. II. Henry döneminde gerçekleşen isyan sırasında (1173-1174) ücretli askerlere kayıplarının tanzimi için yaklaşık 9 sterlin, 16 şilin, 8 peni ödenmiştir. John'un saltanat dönemine ait kayıtlardan anladığımız kadarıyla bağış ve hediyelerin yanı sıra şövalyelere ücret ödendiğini de görmekteyiz. 1209-1210 yıllarına ait kayıtlardan anladığımız kadarıyla John'un İskoçya seferinde yanında 30 şövalye varken bir yıl sonra İrlanda seferinde yaklaşık 45 şövalye olduğunu görüyoruz. 1215 yılına ait bir kayıta 47 şövalyeye sahip olduğu belirtilmiştir. (Church, 1992: 152) Bu adamların sayısı XIII. yüzyıl boyunca günün ihtiyaçlarına ve mali duruma göre değişmiştir. III. Henry'nin saltanatında ücreti ödenen şövalyelerin 30'dan az 70'ten fazla olmadığını görüyoruz. Bu sayı I. Edward'ın saltanatında 100'ün üzerindedir. (Given; Wilson, 1986: 204)

Bu adamlar, ordudaki ücretli unsurun kalıcı çekirdeğiydi. I. Edward'ın saltanat döneminde elde edilen kanıtlar, sefere çıkarken hepsinin kendi maiyetlerini yanlarında getireceklerini ve hane halkının ücretli güçlerinin savaş zamanında çok önemli ölçüde genişletilebileceğini bize göstermektedir. Örneğin, kralın 1297 yılında Flanders'a götürdüğü ordu, başlangıçta hane halkı tarafından sağlanan yaklaşık 475 süvariden oluşurken, ek *forinsec* (*feodal beyin lorduna borçlu olduğu hizmet*) veya hane dışı asker sayısı yalnızca 195 idi. Hepsinin ücreti, giyim eşyası, mücevher ve kişisel eşyaların temini ile mükellef kraliyet departmanı aracılığıyla ödenmiştir. 1298 yılındaki Falkirk Savaşı'nda, kraliyet ailesinin ücretli kuvvetleri, ordunun dört süvari tümeninden birini oluşturdu. Hane halkı yaklaşık 800 at sağlarken, *forinsec* adı verilen ödentiyi de ödemek zorundaydı. (Lewis, 1948: 314)

Paralı Askerlik

Prestwich, XI. yüzyıl ile XII. yüzyılın başlarında paralı askerlerin kullanıldığına dair bize çok önemli kanıtlar sunar. William'ın 1060'ların sonlarında paralı şövalyeler kullandığını ve 1085'te bir işgal tehdidini bertaraf etmek için Fransa'dan birçok paralı şövalye getirdiğini belirtir. Flanders Kontu ile yapılan 1101 tarihli anlaşmada I. Henry (1100-1135)'nin yıllık nakit ödeme karşılığında 1.000 şövalye hizmeti aldığını da biliyoruz. Breton paralı askerleri, I. Henry'nin seferlerinde önemli bir rol oynamışlardır. (Prestwich, 1955: 19) Yine Boussard II. Henry döneminde var olan ücretli askerlerle ilgili önemli kanıtlar sunmuştur. (Boussard, 1945: 189) I. Richard ve John döneminde ise paralı askerlerin yoğun bir şekilde tercih edildiğini görüyoruz. Hatta Richard'ın ünlü paralı askeri Mercadier: “Onun için sadakatle ve gayretle savaştım, iradesine asla karşı çıkmadım, emirlerine hemen itaat ettim ve bu hizmet sonucunda onun saygısını kazandım ve komutanlığına getirildim” diyerek paralı askerlikle elde ettiği kariyeri ifade etmiştir.

⁴ *Bastard Feudalism*, lord ve vasaal arasındaki sözleşmenin esas olduğu toprağa dayalı klasik feodal sistemin yerine lordların merkezi otoritenin kontrolü dışına çıkarak nakdi ödemeler yoluyla kendilerine bağlı bir hizmetliler zümresi oluşturmasını ifade eder. Bu konuda geniş bilgi için bkz: Fatih Durgun, “Geç Ortaçağ İngiliz toplumunu Anlamak: Tarih Yazıcılığında Bastard Feudalism Kavramının Gelişimi”, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt: 32, Sayı: 1, 2017, ss. 47-72.

Orta Çağ'da Paralı Askerliğe Geçiş Denemeleri: İngiltere Örneği

(Powicke, 1960: 337) John yönetimindeki paralı asker Louvrecaire'e yazılan mektuplarda ise bu tür adamlar için ganimetten elde edilecek kârın öneminin ne derece mühim olduğu ortaya konulmaktadır. Bu mektupların birinde Louvrecaire'e Normandiya'da bulunduğu sırada ganimetlerini koruması için özel izin verildiğini biliyoruz. Kral John ayrıca İspanyol asker Martin Algais'e de büyük saygı duyuyor ve bunu belirtmekten geri durmuyordu. Yazmış olduğu mektupta "Martin Algais'in hizmetine diğer herkesten daha fazla değer veriyor ve ona saygı duyuyoruz." demiştir. (Hardy, 2013: 15,17,21,24)

John'un paralı askerlerinin kesin hizmet şartları ve koşullarının aslında farklı olduğunu görüyoruz. Kral 1202 yılında paralı askerlere aynı zamanda toprak vaadinde de bulunmuştur. 1203 yılına ait bir kayıta tüm paralı askerlerin kralın huzuruna gelmesi gerektiği bildirilmiştir. (Hardy, 2013: 12,26) Normandiya'nın kaybı dahi John'un paralı askerlere olan ilgisini azaltmadı. Küçük yaylı birlikler özellikle stratejik kalelere yerleştirildi ve bazıları yüksek oranda ödüllendirildi. John, İrlanda seferlerinde paralı askerler kullandı. 65 paralı şövalyenin John'un yanında olduğunu biliyoruz. Kanaatimizce saltanatının son yıllarında yanında olmayan tebaası düşünüldüğünde John'un paralı askerlere bel bağlaması oldukça normal bir durumdur. 1212- 1213 tarihli *Misae Roll* (Kamu Kayıtları) kayıtlarında değişik bölgelerden yıllık ücret alan 115 şövalyenin varlığından bahsedilir. Bu zaman zarfında 1214 yılında Poitou'dan da İngiltere'ye yoğun bir şekilde paralı askerler getirilmiştir. 1215 yılında en az 375 şövalyeden oluşan bir toplanma listesi de bugün elimizde bulunmaktadır. (Church, 1992: 160) Ancak tüm bunlara rağmen hala John döneminde paralı askerlik tanımının oldukça zor olduğunu da söylemeliyiz. Zira kendi tebaası olmalarından ötürü feodal yükümlülüklerine ek olarak mı para aldıkları yoksa tamamen paralı asker olarak mı orduya katıldıkları kısmı çok açık değildir.

Kaynaklardan özel katkılarını belirlemek kolay olmasa da paralı askerlerin becerilerinin onları istihdam etmek için güçlü bir neden sağladığı açıktır. Bu noktada tatar yayı kullanmaları önemli bir unsurdur diyebiliriz. Ancak asıl sebep birçok sefer boyunca kazandıkları sert tecrübelerdir. Daha az deneyimli askerlere göre gerçek avantajlarını bu tecrübelerden elde etmişlerdir. Hugh de Boves -ki kendisi 1215 yılında öldüğünde; Kral John'un öfke nöbeti geçirmesine neden olan paralı askerdir- gururu ve kötülüğü yüzünden nefretle anılsa da askeri yetenekleri bakımından olağanüstü görülmektedir. (Howlet, 1886-89: 147)

XI. ile XIV. yüzyıllarda Krallık tarafından istihdam edilen paralı askerlerin kesin bir miktarını belirleyebilmek zordur. Kronikler bize etkileyici rakamlar sağlasa da net bir bilgi yoktur. (*Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II, and Richard I*) 1173-1174 isyanı sırasında II. Henry'nin 10.000 Brabancon askerine sahip olduğu söylenir. Boussard ise bu sayının en fazla 6.000 olabileceğini söylemektedir. (Boussard, 1945-46: 218,220) Ancak yapılan deniz aşırı seferlerde kullanılan gemi sayılarına bakıldığında -ki en fazla 37 gemi- ve bu gemilerde en fazla 40 kadar yolcu olduğu düşünüldüğünde paralı askerlerin 1.000 kadar olabileceği ihtimali ortaya çıkar. Ayrıca deniz aşırı ülkelerden gelen 166 çavuşa kumaş ikmalinin kaydı, 1173- 1174 isyanını bastırmak için II. Henry'nin kullanmış olduğu paralı askerlerin sayısını tahmin etme hususunda bize daha iyi bilgi vermektedir.

Bazı durumlarda, özellikle iç savaş durumunda, paralı askerler İngiliz birliklerinden daha sadık görülüyordu. Ancak genel olarak güvenilir ve dönecek olarak görülüyorlardı. Bu konuda yardım etmesi için gönderildiği adamın karısını baştan çıkararak Robert Fitz-Hildebrand güvenilir bir paralı askerin en net örneği olarak gösterilir. Ayrıca düzgün bir şekilde paraları ödenmediğinde hantal ve ihmalkâr davrandıkları da açıktır. Paralı askerler genellikle itibarlarını korumak için iyi savaşsalar da son çare olarak deyim yerindeyse kendi canlarını kurtarmanın derdindeydiler. Bu konuda John komutasındaki Rochester kuşatmasında, savaşın kaderi tersine dönerse aynı kaderi kendisinin de yaşaması ihtimaline karşı mağlup garnizon komutanının asılmaması gerektiğini savunan paralı asker Savary de Mauleon oldukça ilginç bir örnektir. (Howlet, 188-89: 150)

Paralı asker kullanımı yaygın bi şekilde düşmanca eleştirileri de beraberinde getirdi. Örneğin Brabancon'lar ve diğerleri, 1179 yılındaki III. Lateran Konseyi'nde kötü yollara tevessül ettiklerinden dolayı mâhkum edildi. Walter Map⁵ (1140-1209) onları sapkınlık da dâhil olmak üzere birçok ithamla suçladı. Ayrıca Kral John tarafından paralı askerlere toprak ve makam bahşedilmesi, toprakları ellerinde tutanlar tarafından onlara olan düşmanlığı arttırdı ve bu tür tüm adamların sınır dışı edileceği Magna Carta'da da yer aldı. O zaman biz Magna Carta'ya giden yolda paralı askerlere karşı duyulan hoşnutsuzluğun da rol oynadığını söyleyebiliriz. Aslında burada onlara karşı duyulan hoşnutsuzluğun tek sebebi belirttiğimiz gibi toprak bağıdır.

Paralı askerler XIII. yüzyılın geri kalanında, hatta 1260'ların iç savaşlarında İngilizler tarafından kullanıldı. Prens Edward'ın 1263 yılında Fransa'dan yabancı şövalyelerden oluşan bir kuvvetle İngiltere'ye döndüğünü ve Galler seferinde bu askerlerin kullanıldığını biliyoruz. Bu yüzden avans uman Marcher lordları güvenmiş ve yardım etmeyi reddetmişlerdir. Edward, bu paralı askerlerle birlikte Windsor Şatosu'na garnizon kurdu. Ancak ücretlerini ödeyemediği için Londra'daki tapınağın mallarına el koydu. Baronların desteğini kaybeden Edward ancak paralı askerlerden vazgeçmesiyle birlikte tekrar yerel unsurların desteğini alabilmiştir. Tahta çıktıktan sonra gerçek manada neredeyse hiç paralı asker kullanmadığını da görebiliyoruz. Zira 1282-1283 yılında Galler'de savaşan Gaskonya birliği, kralın kendi tebaasıdır. (Prestwich, 1972: 41) XIV. yüzyılda Yüzyıl Savaşları ile birlikte durumun tekrar değiştiğini görmekteyiz. Örneğin Walter Mauny ve Eustace d'Aubriccourt gibi adamlar III. Edward döneminde paralı olarak askere alınmıştır. (Allmand, 1988: 73-76)

Paralı Askerlere Ödenen Ücretler Meselesi

Paralı askerlerle ilgili bir diğer tartışılan mesele onlara ödenen paralarının yetip yetmediği noktasındadır. I. Henry'nin saltanatında bir şövalye için bir günlük en az 8d. ödenirdi. II. Henry döneminde 1 sterlin ve Kral John döneminde artarak 2s. olarak belirlenmiştir.⁶ İlerleyen dönemlerde ise neredeyse bu miktarlar hiç değişmemiştir. Ancak 1260 yılındaki Baronlar Savaşı'nda bazı yüksek miktarların kaydı bulunmaktadır. Ancak yine de I. Edward döneminde bir şövalyeye günlük 2s., bir serjeant'a (çavuş) 1s. ve piyadeye 2d. ödenmekteydi. III. Edward, Yüzyıl Savaşları'nda ücretlerin yetersiz olduğunun farkında olacak ki ödentileri iki katına çıkarmıştır. Kısa süre sonra durumun maliyetli olduğunun farkına varıp ücretleri tekrar eskiden ödenen seviyelere yaklaştırmış, atlı okçuklara 6d. piyadelere günlük 3d. ödemiştir. (Prestwich, 1972: 41) Aslında gerçek maliyetinin göstergesi olarak 1322 yılında feodal hizmeti yerine getirmek için 10 çavuş (5 şövalyeye eşdeğer) tutmanın bir piskoposa 100 sterline mal olması gerçeği bize her şeyi açıklamaktadır. Bu durum bir şövalye için günlük 10s. harcama demektir. Bu nedenle asker beslemek yerine paralı asker tutmanın daha az maliyetli olması feodal unsurların yerine paralı askerlerin almasını kolaylaştırmıştır. Unutmamak gerekir ki bir şövalye sadece kendini beslemek, zırhını ve ekipmanını sağlamakla kalmaz aynı zamanda atlarını ve hizmetkârlarını da beslemek zorunda kalır. Arundel Earl'ü bu nedenle 1297 yılında Flandres Savaşı'nda yer alabilmesi için 500s. değerinde arazi kiralanmasını talep etti. I. Edward'ın saltanatında şövalye maaşlarının yetersiz olduğunu kesin olarak söyleyebiliriz. Git gide ücretlerinin değerinin düştüğünü, Kara Veba'dan sonra diğer ücretlerin yükselmesine rağmen paralı askerlerin ücretlerinin artmadığını da ilave edebiliriz. I. Edward dönemi celplerine baktığımızda feodal yükümlülüklerin tekrar ön plana çıkarıldığını sadakat ve saygıya atfen çağrıldıklarını görmekteyiz. Burada saygı ile feodal yükümlülükler beklenirken sadakat ile kraliyete gönüllü olarak destek olunması vurgulanmıştır.

⁵1154-1160 yıllarında Paris üniversitesinde okudu. II. Henry'nin hizmetinde çalıştı. III. Lateran Konsili'nde II. Henry'yi temsil etti. (1179) 1197'de Oxford başdiyakozu oldu.

⁶Denarius, sterlin, şilin ve peni. Ortaçağ'da İngiltere'de kullanılan para birimleridir. Kısaltmalarıyla yukarıda ifade edilmiştir. Denarius (d), şilin (s) -ki kökeni Roma'daki solidus'a dayanmaktadır.

Orta Çağ'da Paralı Askerliğe Geçiş Denemeleri: İngiltere Örneği

Daha önceki dönemler için gönüllü askerlik kanıtları yetersiz olsa da kral John'un özellikle baronlarla olan mücadelesi nedeniyle defalarca tebaasının doğrudan desteğine ihtiyaç duyduğunu biliyoruz. Gönüllü askerlerin giderleri de Kraliyet tarafından karşılanmaktadır. Bununla birlikte bu gönüllülere maaş ödendiğine dair ise herhangi bir kanıt yoktur. Şurası da muhakkaktır ki feodal yükümlülüklerin önemli olduğu dönemde çok fazla gönüllü hizmetin yerine getirilmiş olması pek olası değildir ancak bazen feodal adamların resmi 40 günlük hizmet süresinin bitiminden sonra masrafları kendilerine ait olmak üzere seferde kaldıkları görülmektedir.

SONUÇ

Sonuçta askere alma yöntemlerinde meydana gelen değişiklikler hem baronları hem de şövalyeleri etkilemiştir. Zira hizmet taleplerinin bireyler üzerinde oluşturmuş olduğu yük açıktır. Bu noktada 1214 yılında Poitou'da hizmet etme yükümlülüğü ile yapılan çağrı ve ardından gelen scutage talebini belirtmek ve bu durumun John'un saltanatının sonunda iç savaşa yol açan kuzey baronlarının isyanını ateşleyen en önemli unsur olarak kabul edildiğini söylemek yeterli olacaktır. Ayrıca 1297 yılında I. Edward'ın denizaşırı talepleri de o yılın en büyük anayasa krizini tetikleyen unsurlardan biriydi. Oysa ne İngiliz anayasacılığının başlangıcı kabul edilen 1215 yılındaki Magna Carta'da ne de 1297 yılındaki Confirmatio Cartarum'da (I. Edward döneminde yürürlüğe konulan tüzük) askerlik hizmeti konusunda neredeyse hiçbir şey bulunmamaktadır. Ancak bu, askere alma meselesinin önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Bir 'da talep edilen hizmet bedellerinin düşürülmesi ele alınmış, 1297 yılında Remonstrances'daki muhalefet askerlik hizmeti konusundaki şikâyetlerini etkili bir biçimde iletmiştir. (Holt, 1992: 427) Biz yine de kraliyetin bu konuda resmi tavizler vermediğini çok açık bir şekilde söyleyebiliriz. Magna Carta'dan sonra baronların talepleri dikkate alınmış, hizmet kotaları bir miktar düşürülmüştür. Kraliyetin güvenliğini etkileyen bir durum olduğunda ise tavizlerden kaçınılmıştır. 1297 yılından itibaren ise I. Edward'ın tamamen geleneksel askere alma yöntemlerine döndüğünü görmekteyiz. (Prestwich, 1972: 87)

Sadece sadakat ve saygı ya da mali ödüller insanları savaşa götürmek için yeterli değildir. Burada aramız gereken birçok başka sebep daha vardır. Feodal unsurları baskı altına almanın birtakım yolları olduğunu John döneminden anlayabiliyoruz. Zira John 1213 yılında askerlik hizmeti karşılığında borçların affedildiğine dair birçok düzenlemede bulunmuştur. Bu düzenleme yıl boyunca 20 çavuşla birlikte 150 şövalyeyi organize edebilmek adına yeterli olmuştur. I. Edward bu düzenlemeleri kullanarak -sefer karşılığı borçların silinmesi- Arundel Earl'ü liderliğinde bir grup baronu 1295 yılında Gaskonya'ya gitmeye zorlamıştır. (Holt, 1992: 192) Sefere çıkanlar özel kraliyet korumasına tabi idiler ve kimse haklarında yasal işlem başlatamıyorlardı. Sefer başarılı olduğunda ise toprak ile ödüllendirilmek de seçenekler arasındaydı. Savaşta kazanılan ganimetler ve fidye bir başka cezbedici unsur idi. Buna ek olarak, Orta Çağ soylularının ve şövalyelerinin kültürel kimliğinden kaynaklanan soyut ama yine de hayati soyluluk argümanları askerlik hizmetini cazip hale getiriyordu. Kahramanlık ve şeref en çok öykünülen kavramlardır.

Orta Çağ İngiltere'sinde kullanılan süvari toplama yöntemi ya da yöntemleri kesinlikle statik değildiler ancak basit bir gelişme modeline de kolayca uymuyorlardı. Eşgüdümsel farklı metotların uygulandığını belirtmiştik. Feodal sistemden ücretli sisteme doğru istikrarlı bir dönüşüm ilerleme de söz konusu değildir. Paralı askerlerin Orta Çağ boyunca aynı ölçüde kullanılıp kullanılmadıkları kesin olmamakla birlikte bazen iddia edildiği gibi çok büyük sayılarda askere

alımları da kesin değildir. Rouitiers olarak bilinen profesyonel askerlerin altın çağını yaşadığı dönem XII. yüzyıl sonu ve XIII. yüzyılın başındaydı. Başka bir deyişle söyleyecek olursak maaş ödemesi önceki dönemlerde var olsa da 1330'lara kadar kesin manada vardır diyemeyiz. Feodal hizmet 1066 Normal İstilasından II. Edward dönemine kadar devam etmiştir. Ancak ilave etmeliyiz ki bu hizmetin doğası talep edilen şövalye kotalarındaki düşüş nedeniyle önemli ölçüde değişmiştir. Buna rağmen I. Edward'ın saltanatında dahi feodal yükümlülükler ve feodal hizmet uygulanmaya devam etmiştir. İskoçya'ya yerleşim planının bir parçası olarak orada feodal sistemi uygulamaya çalışmış olması kayda değerdir. (Prestwich, 1987: 9) I. Edward'ın saltanatının kalan diğer kısmında paralı askerliğin uygulandığına dair kayıtlar geçmişe ait kayıtlardan daha nettir.

Sonuç olarak feodal hizmetin öneminden hiçbir şey kaybetmediği bu dönemde zaman zaman ihtiyaçtan kaynaklanan ücretli askerlik sistemi de uygulandı. Burada feodal unsurlarla girift bir ilişki içinde olan ücretli askerlik kavramı zaman zaman şövalyenin hizmetten muaf olmak için ödediği scutage ile gerçekleşti zaman zaman da kraliyetin feodal unsurları teşvik etmek amacıyla ödediği prest vasıtasıyla hayat buldu. Bunların dışında gerçek manada feodal hizmetle yükümlü olmayan paralı askerlerin varlığı da açıktır. Bunlar tebaa olmayan, deniz aşırı ülkelerden temin edilen ve tek işleri askerlik olan donanımlı adamlardı.

KAYNAKÇA

- ALLMAND, C. T.**, The Hundred Years War, Cmabridge 1988.
- BOUSSARD, J.** (1945- 1946). “Les Mercenaires au xii siecle: Henri II Plantagenet et les origines de l’armee de metier”, *Bib., de l’ecole des charettes* 106, s. 189- 224.
- BROWN, R. A.** (1961). *Pipe Roll 17 John and Praestitia Roll 14-18 John*, (Ed.), R. A. Brown; J. C. Holt, Pipe Roll Soc.
- CHIBNALL, M.** (1997). “Mercenaries and the Familia Regis under Henry I”, *History*, s. 15- 23.
- CHURCH, S. D.** (1992). “The Knights of the household of King John: A Question of Numbers”, *Thirteenth Century England*, (Ed.), P. R. Coss and S. D. Lloyd, Woodbridge.
- DURGUN, F.** (2017). “Geç Orta Çağ İngiliz Toplumunu Anlamak: Tarih Yazıcılığında Bastard Feudalism Kavramının Gelişimi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 1, 2017, ss. 47-72.
- GIVEN-WILSON, C.** (1986). *The Royal Household and the King’s Affinity*, London.
- HARDY, T. D.** (2013). *Rotuli Litterarum Patentium in Turri Londonensi Asservati*, (Ed.), T. D. Hardy. Roll Series.
- HEWITT, H. J.** (1971). *The Organisation of War, The Hundred Years War*, (Ed.), K. Fowler, London.
- HOLT, J. C.** (1992), *Magna Carta*, Cambridge.
- HOWLET, R.** (1884- 1889). *Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I*, (Ed.), R. Howlett, Rolls Series.
- HOWLET, H. G.** (1886- 1889). *Chronica Rogeri de Wendover*, (Ed.), H. G. Howlet, Roll Series.
- KEEFE, T. K.** (1983), *Feudal Assessments and the Political Community under Henry II and His Sons*, Berkeley and Los Angeles.
- LEWIS N. B.** (1948). “The English Forces in Flandres, August-November 1297”, *Studies in Medieval History Presented to F. M. Powicke*, (Ed.), R. W. Hunt, W. A. Pantin, and R. W. Southern, Oxford.
- MASON, R. A.** (1987). “Colonial Scotland”, *Scotland and England 1286- 1815*, (Ed.), R. A. Mason, Edinburgh.
- MITCHELL, S. K.** (1914). *Studies in Taxation under John and Henry III*, Oxford.
- MORRIS, J. E.** (1901). *The Welsh Wars of Edward I*, Oxford.
- POWICKE, M. R.** (1962). *Military Obligation in Medieval England*, Oxford.
- PRESTWICH, M. C.** (1972). *War, Politics and Financa under Edward I*, London.
- PRESTWICH, M. C.** (1988). *Edward I*, London.
- PRESTWICH, J. O.** (1955). “War and Finance in the Anglo-Norman State”, *Transactions of the Royal Historical Society*, 4, s. 19- 43.
- PRESTWICH, J. O.** (1981). “The Military Household of the Norman Kings”, *English Historical Review*, s. 8- 12.
- SANDERS, I. J.** (1956). *Feudal Military Service in England*, Oxford.

Şükran Yaşar

STUBBS, W. (1868- 1871). *Chronica Rogeri de Houedene*, (Ed.), W. Stubbs, Roll Series 51.

YAŞAR, Ş. (2022). “İngiliz Toprak ve İdare Hukukunda Earl’ün Konumu ve Gelişimi” *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (Özel Sayı); s. 150-160.